

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Humanitaar- ja sotsiaalsainete õpetamine põhikoolis õppekava

Jaana Teder

ÕPETAJATE ARUSAAMAD ÕPETAJA-ÕPILASE VAHELISE SUHTE OLULISUSEST JA
KIRJELDUSED TEGEVUSTEST SUHTE LOOMISEL NING HOIDMISEL
bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Liina Lepp

Tartu 2020

Resümees

Õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase vahelise suhte olulisusest ja kirjeldused tegevustest suhte loomisel ja hoidmisel

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase vahelise suhte olulisusest ning kirjeldused tegevustest suhete loomisel ja hoidmisel. Andmeid koguti neljalt II ja III kooliastme õpetajalt poolstruktureeritud intervjuu teel ning analüüsiti induktiivse kvalitatiivse sisuanalüüsi põhimõtetel. Leiti, et töös osalenud õpetajad pidasid head õpetaja-õpilase vahelist suhet eelkõige kasuks ainealaselt, suurenes õpetajate eksperimenteerimine ning leiti, et õpilast saab heade suhete puhul suunata õigele teele tema käitumistes, väärtushinnangutes ja arusaamades. Oluline on õpetajate enda suhtumine ja valmisolek õpilaste jaoks, koostöövõimelisus ning inimlikkus suhtlemisel. Õpilastega suhete loomisel ja hoidmisel tuleb õpetajal kasuks professionaalne suhtlemine, probleemide lahendamine, õpilaste suhtlema õpetamine, õpetaja eneseanalüüs ning koolivälised tegevused.

Märksõnad: õpetaja-õpilase vaheline suhe, suhete loomine, suhete hoidmine

Abstract

Teachers believe in the importance of a student – teacher relationship, descriptions of making and maintaining them

The purpose of the bachelor's thesis is to find out about teacher's beliefs in importance of student-teacher relationship and descriptions of how to make and maintain them. The data was collected through four half-structured interviews with II-III, using inductive qualitative method. Teachers thought that good student-teacher relationship is most useful in a specific curriculum with increased teacher's experimentality, also because of good relationships with students, teachers could guide students in the right direction about their behavior, values and principles. Teachers believed that their attitude and helpfulness and ability to cooperate and show their compassion in communication with the pupils, are important. While creating and maintaining a relationship with students, it is in favour to use professional communication, problem-solving skills, teaching students how to communicate, teachers own self-reflection and afterschool activities.

Keywords: student-teacher relationship, creating a relationship, maintaining a relationship

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline ülevaade	6
1.1 Õpetaja-õpilase suhte olulisus.....	6
1.2 Õpetajate käitumise olemus	7
1.3 Õpetaja-õpilase suhte mõjud	9
2. Metoodika	12
2.1 Valim.....	12
2.2 Andmekogumine	13
2.3 Andmeanalüüs.....	14
3. Tulemused.....	15
3.1 Õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase vahelise suhte olulisusest.....	15
3.1.1 Õpetaja-õpilase vahelise suhte kasutegurid	15
3.2 Õpetajate kirjeldused tegevustest	20
3.2.1 Õpetaja professionaalne suhtlemine õpilastega koolis	20
3.2.2 Koolivälised tegevused hea suhte loomiseks	22
3.2.3 Õpetajana pidev eneseanalüüs	23
4. Arutelu	24
Tänuõnad.....	28
Autorsuse kinnitus	28
Kasutatud kirjandus	29
Lisa 1. Intervjuu kava	

Sissejuhatus

Koolikliima on olnud ning on ka jätkuvalt oluline uurimisteema juba üle sajandi. Jätkusuutlikku ning positiivset koolikliimat on peetud üheks olulisemaks noorte arengut ning õppimist soodustavaks teguriks. Koolikliima all mõistetakse kliimat, mis põhineb inimeste koolielu kogemustel ning mis peegeldab sealjuures norme, väärtusi, õpetamis- ja õppimisstrateegiaid, organisatsioonilisi struktuure ning inimestevahelisi suhteid (Thapa, Cohen, Guffey, & Higgins-D'Alessandro, 2013). Ka Eestis on Kitsing, Täht ja Kukemelk (2015) uurinud seost kooli mikrokliima ja õpetajate toetava käitumise ning õpilaste tulemuste vahel ning sealjuures defineeriti mikrokliimat järgnevalt: “(...) mikrokliima mõiste hõlmab õpetajate ja õpilaste käitumist, õpetajate moraali ja õpilaste distsipliini“ (Kitsing *et al.*, 2015, lk 128). Uuringust selgus, et õpetajate käitumisel on nii otsene kui ka kaudne mõju õpilaste akadeemilistele tulemustele ning õpilaste erinevate arusaamade tekkimisel. Sealjuures tulekski vaadata, kas õpetajate toetus on õpilast toetav – oluline on sealjuures küll õpetaja professionaalsus, kuid samaoluline on ka õpetaja väärtused, hoiakud ja selle kaudu välja arenenud käitumine õpilastega (Kitsing *et al.*, 2015). Seda kinnitab ka Eesti elukestva õppe strateegia, mille kohaselt on õpetaja õpikeskkonna kujundaja ning muutunud õpikäsituse ehk õppimise arusaama olemuse, eesmärkide ning meetodite muutuse toel ei kanna õpetaja enam klassis infoallika rolli, vaid on ka õpilaste väärtushoiakute ning õppetöö seoste loojaks (Eesti elukestva..., 2020). Samuti teevad hea koolikliima nimel koostööd ka haridustöötajad (nt õpetajad), õpilased ning nende pered panustades kooli arengule ja toimimisele ning üleüldise füüsilise koolikeskkonna hooldamisele. Üks oluline koolikliimat hõlmav tegur ongi sealjuures inimestevahelised suhted koolis (Thapa *et al.*, 2013).

2018. aasta TALIS uuringust selgus, et Eesti õpetajad on nõustunud 90%-liselt väidetega, et õpilane saab koolist täiendavat abi; enamikke õpetajaid huvitab, mida õpilane neile räägib; enamik õpetajaid usub, et õpilaste heaolu on tähtis ja õpetajad ning õpilased saavad üksteisega hästi läbi (Taimalu *et al.*, 2020). Kuid veel 2008. a TALIS uuringus pidasid Eesti õpetajad suhteid õpilastega halvemaks, kui teised rahvusvahelisel plaanil õpetajad (Loogma, Ruus, Talts, & Poom-Valickis, 2009), kuid sealjuures ei olnud kummaski uuringus välja toodud, milliseid tegevusi õpetajad õpilastega teevad, et häid suhteid luua ning kuidas neid hoida.

Järgnevalt antakse töö teooriaosas ülevaade õpetaja-õpilase vahelise suhte olulisusest, õpetajate üldise käitumise olemusest ning selle suhtepaari erinevatest mõjudest kummalegi poolele.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Õpetaja-õpilase suhte olulisus

Üheks oluliseks koolikliimat mõjutavaks teguriks on sealsete inimeste omavahelised suhted (Thapa *et al.*, 2013).

Thapa jt (2013) on leidnud, et koolikliimat mõjutavad sealsete inimeste kogemused – nii koolireeglite, eesmärkide, väärtuste, organisatsiooni struktuuri, õpimeetodite kui ka omavaheliste suhetega. Nad on leidnud, et positiivne koolikliima soodustab õpilaste arengut ning õppimisvõimet, mis aitavad tunda õpilasel koolis ennast sotsiaalselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt turvaliselt. Positiivsed ja turvalised suhted õpetaja ja õpilase vahel mõjutavad õpilase õppimisvõimet positiivselt, kuna hea suhte korral on õpilased rohkem tunnis kaasahaaratud ning neil esineb vähem käitumisprobleeme. Samuti on leidnud Bernstein-Yamashiro ja Noam (2013), et positiivne suhe õpetaja-õpilase vahel mõjutab õpilaste saavutusi ja hindeid positiivselt, sest õpilase õpimotivatsiooni ja suhtumist kooli mõjutab tugevalt tema suhted õpetajaga. Lisaks tõusvale õpimotivatsioonile võivad õpilased hakata õpetajat pidama usaldusisikuks, kellega nad on võimelised kergemini kohanduma erinevate õpetaja õpetamisstiilidega (Birch & Ladd, 1997). Sellisel juhul mõjutavad ülddist koolikliimat õpetaja-õpilase vaheline positiivne suhe, mis hõlmab endas õpilaste arengut, õppimisvõime tõusu kui ka õpilaste sooritusi.

Kõigi positiivsete näidete juures õpetaja-õpilase vahelisel suhtlemisel, leidub ka mõninagid keerulisemaid situatsioone õpetaja-õpilase kokkupuutel koolis, mida ei tohiks õpetaja-õpilase suhet uurides ära unustada (Bernstein-Yamashiro & Noam, 2013). Thapa jt (2013) uuringust selguski, et positiivne suhe õpetaja-õpilase vahel ning õiglased distsipliinireglid on taganud õpilastel madalama riski käitumisprobleemide esinemisele.

Seevastu on leidnud Bernstein-Yamashiro ja Noam (2013), et puudulik või negatiivne suhtlus õpetaja-õpilase vahel võib viia õpilased koolist võõrdandumisele, suuremale ebaõnnestumiste riskile. Sellised faktorid viivad õpilased koolist väljalangemiseni. Autorid selgitavad, et positiivne õpetaja-õpilase vaheline suhe aitab õpilaste koolist väljalangemist suurel määral takistada. Seega paremast õpetaja-õpilase vahelisest suhtest tagatud distsipliinireglid

tekitavad õpilaste väiksema võimaluse õpilaste käitumisprobleemide tekkimisele, ebaõnnestumisele ja koolist välja langemisele.

On leitud, et õpilaste kognitiivset, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut mõjutavad positiivsed suhte õpetajate ja õpilaste vahel. Sellest tingituna on hariduspoliitika keskmesse paigutatud õpetaja-õpilase vahelise suhte kvaliteedi parandamine, kuna õpetaja-õpilase vahelisest suhtest on tingitud panus õpilase arengule, koolis kohanemisele ja akadeemilisele edule. Selline viis suurendab nõudlust seda suhet kvaliteetselt mõõta (Tsigilis, Gregoriadis, & Grammatikopoulos, 2018). Kvaliteetne mõõtmine on sealjuures väga oluline, kuna õpetaja ja õpilase vahelist suhet peetakse mehhanismiks, mille kaudu õpetamine üldse toimub (Hamre & Pianta, 2001; Schmitt, Pentimonti, & Justice, 2012).

1.2 Õpetajate käitumise olemus

Õpetajate käitumist saab vaadelda väga erinevatel viisidel. Üheks variandiks, kuidas analüüsida õpetaja-õpilase suhtes õpetaja käitumisviisi on MITB mudel (*Model for Interpersonal Teacher Behavior*) (Wubbels *et al.*, 1985, viidatud Wubbels & Brekelmans, 2005 j). Selle mudeli järgi saab õpetaja käitumist õpilase-õpetaja suhetes vaadelda kaht dimensiooni järgides: **õpetaja mõjukus**, mille alla kuulub õpetaja käitumine, mida saab kirjeldada kui organiseeritud, kindlaid ja selgeid juhiseid andev, teadlik tema ümber toimuvast, klassi tähelepanu hoidev ehk õpetaja mõjukus sisaldab endas ideed, kui domineeriv või alistuv on õpetaja klassis. Teine on **õpetaja lähedus** õpilasele, mis näitab, kui koostööaltid on õpilased õpetajaga. Sellist õpetajat iseloomustab huvi tundmine õpilaste vastu, nende ära kuulamine, empaatiavõimeline, usaldust tekitav ning nalja mõistev. Selline dimensiooni jaotus määrab üldjoontes õpetajate erinevad käitumised: juhtiv, ebakindel, rahulolematu, range, abivalmis/sõbralik, mõistev/tolereeriv ja kui arvestav on õpetaja õpilase vastutuse ning vabadusega (Wubbels & Brekelmans, 2005).

On leitud, et õpetaja pakutav lähedus aitab mõjutada õpilase jõupingutusi ning suurendada usaldustunnet õpilase ja õpetaja vahel. Samuti on leitud, et õpetaja läheduse olemasolu on oluliseks teguriks õpilase heaolu ja turvalisuse kogemisel koolis. Lisaks eelnevale, aitavad õpilase suurenenud jõupingutused, usaldus õpetaja vastu ja heaolu kaasa ka ainepõhisele motivatsiooni tõusule (den Brok, Levy, Brekelmans, & Wubbels, 2005). Ka Furrer, Skinner ja Pitzer (2014) on leidnud, et õpetaja suhtumine õpilastesse ning autonoomia loomine tekitavad õpilastes rohkem positiivset suhtumist õppeainesse ning ka raskematesse ülesannetesse. Õpetaja

suhtumine on sel juures õpilastesse austav, ta kuulab õpilaste muresi ning väärtustab nende arvamusi.

Kui aga vaadelda lähedust eri tasemetelt ja koos õpetaja kontrollivõimega klassis, on leidnud Bacete, Ferrá, Monjas ja Maranda (2014), et kõige paremaid tulemusi õppetöös saavutavad õpilased siis, kui õpetaja läheduseaste õpilastele on kõrge ja kontroll klassis keskmisel või madalal tasemel. Sealjuures aga tehti kindlaks, et kui õpetaja on keskmise lähedusastmega, siis ei ole oluline, mis kontrollitaset pakub õpetaja. Kuid madala lähedusastme korral eelistavad õpilased kõrget või keskmist kontrollitaset, et kompenseerida lähedusest tuleneva toe puudumist. Seega, õpilaste tulemused paranevad koos õpetaja lähenduse suurenemisega ning mida kõrgemat kontrolli tajuvad õpilased õpetaja poolt, seda madalamaks muutub lähedus õpilaste ja õpetaja vahel.

Samuti saab vaadelda õpetajate käitumist õpetajate profiilitüüpide kaudu. Õpilaste hinnangul esineb kaheksat õpetaja profiilitüüpi, mis mõjutavad suhteid õpilastega. Nendeks on direktiivne, autoriteetne, tolerantne/autoriteetne, tolerantne, ebakindel/tolerantne, ebakindel/agressiivne, ebaõiglane õpetaja, ja karistav ehk represseeriv/türannlik (Brekelmans, Levy, & Rodriguez, 1993). Sealjuures tajuvad õpilased kõige paremat/kõrgemat suhtlustasandit just autoriteetse ja tolerantse/autoriteetse õpetajaprofiiliga. Vähem kokkusobivust või mitte nii koostööaldist suhet ei tunta õpilaste meelest direktiivse ja ebakindel/tolerantne õpetajatiüübiga ning kõige vähem tunnevad õpilased sidet karistava ehk represseeriva ja ebakindel/agressiivne õpetajaprofiiliga. Lisaks on märgitud, et kõige vähem mõjujõudu on tolereerival õpetajaprofiilil ning kõige vähem domineerivam õpetajaprofiil on ebakindel/tolerantne (Brekelmans, Levy, & Rodriguez, 1993).

Lisaks on leitud seos õpetaja isikukeskse suhtlemisvõtete ja õpilaste tulemuste vahel. Ehk leiti seos, kuidas õpetaja isikukesksed muutujad nagu näiteks õpetaja empaatiavõime, soojus ning ka õpimeetodid mõjutavad õpilaste motivatsiooni ning mõtlemist. Sealjuures määrati kindlaks, et sellised õpetaja isikukesksed muutujad nagu soojus ja empaatia on tihedamalt seotud õpilaste tulemustega kui enamik teisi isikukeskseid muutujaid, milleks võib olla õpetaja õpimeetodid (Cornelius-White, 2007, viidatud Roorda, Koomen, Split, & Oort, 2011 j).

Lisaks eelnevale, tõid Bernstein-Yamashiro ja Noam, (2013) oma uurimuses välja, et kuna õpetamine on intellektuaalne ja inimesekeskne, siis on vajalik õpetaja-õpilase vaheline tihe, regulaarne kontakt. Kuna ainult sellisel viisil saab õpetaja jagada õpilasi ainealaseid oskusi,

teadmisi, suurendada õpilastes vastutust ning isiklikku arengut ning sealjuures peab õpetaja arvesse võtma õpilast kui tervikut – nii tema intellektuaalset võimet, kui ka tema füüsilist, sotsiaalsed või psühholoogilist keerukust.

Samuti võib õpetaja sattuda koolis õpilastega suhteid luues emotsionaalselt rasketesse olukordadesse. Kuna õpetaja loob suhteid väga kiiresti arenevate isiksustega, siis võib suhte loomine panna proovile õpetaja võimeid. Sellisel juhul on suhe mitmetähenduslik ning vastastikku kiiresti muutuv suhe õpetajates palju negatiivseid emotsioone tekitada. Oma rolli mängib ka õpetaja oskamatus ennast hoida ning samm läbipõlemise suunas on küllaltki suur (Bernstein-Yamashiro & Noam, 2013). Ühtlasi näevad õpetajad üheks raskemaks sammuks õpilastega suhtlusel piiride paika panemist. Sealjuures on õpetajal küsimus õpilastele enese avalikustamise ja privaatsuse säilitamise osas selliselt, et kuidas luua õpilastega lähedasi suhteid aga samal ajal säilitada klassiruumis kontroll (Bernstein-Yamashiro & Noam, 2013).

Et tegeleda raskete olukordadega koolis, siis Aldridge ja Fraser (2016) on leidnud, et õpetaja enese heaolu mõjutab positiivselt õpetaja võimalus suhelda teiste kolleegidega. Õpetajate heaolule koolis aitab kaasa kolleegide nõuanded, jagatud ideed ja tavad. Oluline on, et õpetaja tunneks ennast kolleegide poolt aktsepteerituna ja teadmine, et nende ümber on toetav kogukond. Lisaks on leidnud Aldridge ja Fraser (2016) oma uurimuses, et rahulolevamad õpetajad on õpilaste õpetamisel entusiastlikumad, nad panustavad oma õpilastele rohkem aega ja energiat. Samuti on Thapa jt (2013) toonud välja, et omavahelised suhted koolis kujundavad väga suurel määral selle, kuidas inimesed selles keskkonnas end tunnevad – siis ainsaks parema keskkonna loomiseks pole ainult suhted teistega, vaid ka iseendaga. Selline toetav ja positiivne suhtlus nii kolleegide kui ka õpilastega aitab õpetajal tunda ennast kooliruumis hästi ning suurenenud heaolu aitab kaasa paremale analüüsile nii enda käitumises kui ka õpetamisvõtetes.

1.3 Õpetaja-õpilase suhte mõjud

Hamre ja Pianta (2001) on leidnud, et seos õpetaja-õpilase vahelise suhte kvaliteedi ja õpilase õppimise vahel avaldub laste akadeemilises õppes juba väga varakult. Sealjuures leiti, et õpetaja-õpilase suhtepaari mõjud on kummalegi poolele erinevad.

Näiteks on leitud, et õpetaja suhtlemisel õpilastega on ka mõju õpilaste omavahelistele suhetele. Sealjuures mõjutabki õpilaste omavahelist suhtlemist see, kuidas suhtleb õpetaja ise

õpilastega – kui soojalt ning kui kaasahaaravaid ja proovilepanevasid ülesandeid õpetaja neile pakub (Mikami, Gregory, Allen, Pianta, & Lun, 2011).

Lisaks mõjutavad õpetaja-õpilase ja õpilase-õpilase head suhted klassiruumis ka õpilaste endi terviklikku kohanemist klassiruumis, sest üldised positiivsed õpetaja-õpilase suhted aitavad õpetajal julgustada õpilasi nägema klassikaaslastes tugevusi. Seevastu, kui õpetaja suhtleb klassis õpilastega erinevalt ja suhtub nendesse erinevalt – omab näiteks lemmikõpilasi, annab see õpilastele signaali, et selline käitumine ja suhtlemishierarhia tekitamine on õige (Mikami *et al.*, 2011).

On leitud, et õpetajad, kes tajuvad sarnasusi enda ja õpilaste vahel, kogevad paremaid suhteid, mis mõjutavad positiivselt ka nende õpilaste hindeid, kellega sarnane ollakse. Lisaks õpilastega ühisosa kaardistamisele, tunneb sealjuures õpetaja rohkem ühtsust teatud õpilastega ning oskab õpetaja ja õpilase suhet selle kaudu paremini edasi arendada. Näiteks, oskab õpetaja õpilastel soodustada rohkem nende ainealaseid teadmisi ja sealt tekkinud seoseid õpilaste huvidega (Gehlbach *et al.*, 2016). Näiteks Schmitt jt (2012) on oma uuringus leidnud, et õpetaja-õpilase suhte kvaliteet (seal hulgas õpetaja lähedus) mõjutab ka õpilase grammatilisi saavutusi õppeaasta jooksul. Õpilased, kellel oli oma õpetajaga lähemad suhted saavutasid kõrgemaid grammatilisi saavutusi, kui need, kellel olid õpetajaga pigem konfliktsemad suhted. Kõrge õpetaja-õpilase suhte kvaliteedi korral võivad õpilased klassiruumis osaleda produktiivsemalt – näiteks vastates rohkematele küsimustele, eakaaslastega rohkem suheldes ning praktiseerida aktiivset kuulamist. Õpilase aktiivne osalemine tunnitöös võimaldab tal rohkemate keelevormidega eksperimenteerida ja õppida nii oma eakaaslastelt kui ka õpetajalt. Ühtlasi, kui õpetaja-õpilase suhe on väheste konfliktidega, siis õpetaja saab õppetöös kasutada rohkem arengut toetavaid võtteid, mis tekitab rohkem õpetaja ja õpilase vahel tööalast suhtlemist. Näiteks üks-ühele õpe, pikemad aruteluvormid ning katkematu õpitegevus (Schmitt *et al.*, 2012).

Kuid samas võivad õpilaste tulemused sõltuda ka õpilaste enda võimekusest ja jõupingutustest ning sealjuures mõjutab tulemusi omakorda see kuivõrd on õpetaja arvesse võtnud teemade valikul neid jõupingutusi ja võimekust (Brinkworth, McIntyre, Juraschek, & Gehlbach, 2018).

Veldman, van Tartwijk, Brekelmans ja Wubbels (2013) on aga leidnud oma uurimuses, et need õpetajad, kellel oli oma karjääri ajal olnud tähtsal kohal head suhted õpilastega, olid õnnelikumad oma töö üle ning neid esines vähem läbipõlemise sümptomeid. Samuti selgus

uuringust, et seos õpetaja-õpilase suhte ja õpetaja tööalaserahulolu vahel tõepoolest eksisteerib, sest õpetajad olid kogunud madalamat rahulolu oma tööga just sel momendil, mil suhted õpilastega polnud kõige paremad. Leiti, et õpetajad, kelle tööalaserahulolu oli kõrgem, omasid ka kõrgemat kontrolli oma klassi üle.

Sealjuures on seostatud kõrgemat kontrolli klassi üle õpetajate edukuse ja rahulolevusega, mis aitab kaasa klassiruumi haldamise efektiivsusele, mille juures on õpilaste väärkäitumise protsent madal (Veldman *et al.*, 2013). Samuti leidis Veldman jt (2013), et võib juhtuda, et õpetajad tajuvad õpetaja-õpilase vahelist suhet ühtmoodi ning õpilased teistmoodi.

Birch ja Ladd (1997) on sealjuures leidnud, et koolikeskkonnas ei suhtle õpilased ainult eakaaslastega, vaid seal on väga suur sotsiaalne roll ka õpetajatel, kellega lapsed saavad samuti moodustada suhteid ning kogeda toetust. Sellepärast ongi oluline uurida ka õpetaja-õpilase vahelisi suhteid, et uurida õpilaste kohanemist üldise koolikeskkonnaga.

Sealjuures on leitud, et õpetaja ja õpilase suhe mängib väga suur rolli ka õpilase üleminekul põhikoolist keskkooli, mida peetakse õpilase elus üheks pingelisemaks, kriitilisemaks ja murettekitavaks perioodiks. Õpetaja saab sel perioodil saada soodustada õpilase kohanemist ja pakkuda tuge, mis mõjutab positiivselt omakorda koolist väljalangemise määra (Longobardi, Prino, Marengo, & Settanni, 2016).

Parem teadmine õpetaja-õpilase suhtlemise mõjudest aitab arendada ja parandada üldist õpikeskkonda koolis. Õpetaja-õpilase suhte sügavam mõistmine aitab õpetajatel, õpetajate koolitajatel ning teadlastel paremini kavandada õpetajakoolituse programmi ning ka õpetajatele mõeldud täienduskoolituste valdkonda. Vajadustest lähtuv õpetajakoolituse programm ning täiendkoolitused toetavad paremini õpetaja karjääri etappe, näiteks võib paraneda õpetajate töörahulolu, motivatsioon ning nende oskus tegeleda distsipliiniprobleemidega. Seega, mida parem teadmine on õpetaja-õpilase suhtest seda paremat õpikeskkonda koos õpetamise ja õppimisega suudetakse õpilastele pakkuda (Cetin, Ellidokuzoglu, & Dogan, 2014).

Töö autorile teadaolevalt on Eestis õpetaja-õpilase vahelise suhte hoidmist ning loomist vähe uuritud. Uurimistulemused sealjuures aitavad mõista, millised on õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase vahelise suhte loomisest ning selle olulisusest. Samuti leitakse õpetajate kirjeldused tegevustest, mis aitavad kaasa õpetaja ja õpilase vahelise suhte loomisel ning hoidmisel. Töö tulemustest võib olla kasu ülikoolidel õpetajakoolituse programmi ning

täienduskoolituste arendamisel, et märgata teema olulisust ja lähtuda õpetajate vaatevinklist õpetaja-õpilase vahelisest suhtest, selle loomisest ning hoidmisest. Sellest lähtudes on mõjutatud ka suuremad tegurid koolis - üldine koolikliima, õpetajate ja õpilaste rahulolu ning õpilaste õpitulemused. Seega käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on selgitada välja õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase vahelise suhte olulisusest ning kirjeldused tegevustest suhte loomisel ja hoidmisel. Töö eesmärgist tulenevalt otsitakse bakalaureusetöös vastuseid järgmistele küsimustele:

1. Millised on õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase suhte olulisusest?
2. Missuguseid tegevusi teevad õpetajad endi sõnul õpetaja-õpilase vahelise suhte loomisel ja hoidmisel?

2. Metoodika

Bakalaureusetöö põhineb kvalitatiivsel uurimisviisil, kuna uurimuse eesmärgiks oli selgitada välja õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase suhte vajalikkusest ja olulisusest ning leida sealjuures kirjeldused tegevustest, mida õpetajad teevad suhte loomisel ja hoidmisel. Õunapuu (2014) järgi saab kvalitatiivse uurimisel puhul uurida sotsiaalseid nähtusi, mida inimesed kogevad seesmiselt – arvamused, tõekspidamised, hoiakud.

2.1 Valim

Uurimuses kasutati mugavusvalimit, mis koosnes 4 õpetajast. Valimisse kuulumise kriteeriumiks oli vajalik õpetaja vähemalt ühe aastane tööstaaž ning intervjuu läbiviimise hetkel õpetamine II või III kooliastmes. Mugavusvalmi põhimõttest lähtuvalt - leida huvialused kergesti kättesaadavate hulgast (Õunapuu, 2014), koosneb valim uurijale geograafiliselt kõige lähemal asuvatest õpetajatest, kes olid nõus uurimuses osalema. Uurimus keskendus eesti keele ja kirjanduse õpetajatele, kes õpetasid II-III kooliastmes. Uuritevateni jõudmiseks võttis töö autor sobivate õpetajatega ühendust meili teel.

Uurimuses osales 4 naisõpetajat vanuses 27-55. Valmisse kuuluvate taustaandmed on toodud välja tabelis 1. Konfidentsiaalsuse tagamiseks ei avaldata töös uurimuses osalenud õpetajate nimesi ega koole ning need on asendatud pseudonüümidega.

Tabel 1. Uuritavate taustaandmed

Pseudonüüm	Õpetaja vanus	Õpetaja tööstaaz
Karin	61 aastat	38 aastat
Meelika	41 aastat	17 aastat
Tuuli	27 aastat	5 aastat
Lea	45 aastat	16 aastat

2.2 Andmekogumine

Vastavalt bakalaureusetöö eesmärgile koguti andmed poolstruktureeritud intervjuuga.

Andmekogumismeetodiks valiti poolstruktureeritud intervjuu, kuna selle käigus saab muuta küsimuste järjekorda, küsida juurde lisaküsimusi ning sõnastada neid ümber vastavalt sellele, milliseid andmeid intervjuu käigus hakkab ilmema (Õunapuu, 2014).

Intervjuu kava koosnes kahest suuremast plokist. Esimeses plokis uuriti õpetajatelt õpetajate-õpilaste suhte olulisuse kohta (näiteks: Kuidas võib õpetajaid mõjutada positiivne suhe oma õpilastega?, Kuidas võib õpilasi mõjutada positiivne suhe õpetajatega?) ning teise plokki kuulusid küsimused, mis selgitasid välja õpetajate tegevusi õpilastega suhte loomisel ja hoidmisel (näiteks: Missuguste tegevuste kaudu saab head õpetaja-õpilase vahelist suhet tekitada?, Milliseid tegevusi olete oma õpilastega teinud, et teie omavahelist suhet luua?). Intervjuukava koostamisel toetuti loetud teooriale. Intervjuu küsimuste ja taustaküsimuste ning kava täpsemal loomisel ning paika panemisel konsulteeriti ka bakalaureusetöö juhendajaga, kes tegid ettepanekuid ning andis soovitusi küsimuste esitamise järjekorra ning sõnastuse kohta. Intervjuu küsimuste koostamisel peeti silmas, et need oleks kooskõlas töö uurimisküsimustega ning üldise bakalaureusetöö eesmärgiga.

Intervjuu kava sobivuse väljaselgitamiseks tehti prooviintervjuu valimisse kuulunud õpetajaga, mis kestis 52 minutit. Prooviintervjuu käigus selgus, et küsimused olid sobivad leidmaks vastused bakalaureusetöö uurimisküsimustele.

Intervjueeritavad leiti isiklike kontaktide kaudu ning töö autor võttis ühendust sobivate õpetajatega meili teel. Meilis anti ülevaade uurimuse eesmärgist ning küsiti õpetajatelt nõusolekut intervjuul osalemiseks. Õpetajate nõusolekul lepidi kokku intervjuu tegemise sobiv aeg ja koht. Intervjueerimisel peeti silmas uurija eetikanõudeid – enne intervjuu algust korraldi küsiti uuritavalt nõusolekut intervjuu helifailina salvestamiseks ning selgitati uurimuses osalevale õpetajale üle nii uurimuse eesmärk kui ka konfidentsiaalsuse punkt, et uuritava

isikuandmeid (peale tööstaaži ja vanuse), kooli ega muid intervjuus nimetatud isikuid bakalaureusetöös ei avaldata. Sellisel viisil tagati uuritavate heaolu ning austati uuritavate privaatsust, mis on üheks hea teadustava põhipunktiks (Hea teadustava, 2017). Intervjuud viidi läbi vahemikus 2019 detsember kuni 2020 märts. Kõige pikem intervjuu kestis 63 minutit ja kõige lühem intervjuu 48 minutit.

Bakalaureusetöö koostamise ajal pidas uurija uurijapäevikut, kuhu pandi kirja andmekogumise protsessiga seotud kogu peamineinfo, erinevad mõtted ning kogemused. Löfström (2011) on kirjeldanud uurijapäeviku pidamist kui võimalust uurijal dokumenteerida enda mõtteid ning tähelepanekuid, mis uuritavas keskkonnas peale uurimuse enda ilmned võivad. Tähelepanekud aitasid uurijal enda jaoks saadud infot paremini struktureerida ning selgitada ning tulemustes paremini orienteeruda.

2.3 Andmeanalüüs

Andmete analüüsimiseks kasutati induktiivse sisuanalüüsi põhimõtteid, sest sellisel analüüsiviisil saab mõista uuritavate arusaamu ning tõlgendusi (Laherand, 2008). Andmete analüüsi alustamiseks transkribeeriti sõna-sõnalt kõik intervjuud keskkonnas *Word*, mille andmete kogumaht oli kokku 50 lehekülge (tekstisuurusega 12 ja reavahega 1,5).

Pärast intervjuude transkribeerimist kodeeriti andmed andmeanalüüsi keskkonnas QCMap. Kõige pealt märgiti ära intervjuudes tähenduslikud tekstiosad (tabel 2), mis andsid vastused esitatud uurimisküsimustele ning loodi koodid.

Tabel 2. Näide transkriptsioonis tähendusliku üksuse määramisest

Tähenduslik fraas	Kood
././ ja selline enesekriitika kindlasti ka, et see, kui sa oma tegevust analüüsid leiad, et see või teine asi ei tulnud päris hästi välja või, et ma tegelikult ei saavutanud oma eesmärki, siis see peab käima nagu sinu tegevusega kogu aeg kaasas, et mida ma teinekord teisiti teeksin või mida saaksin paremini teha ././	Õpetaja enesekriitika oma tegevuste analüüsimisel Õpetaja analüüsimisvõime

Näiteks: suhtlusele piiride seadmine, keerukate suhete (lühiajaline) ignoreerimine, koolivälised tegevused õpetaja ja õpilase vahelise suhte loomiseks, ainealane abi küsimine. Tekkinud koodid koondati omakorda peakategoriateks, milleks olid näiteks: õpetaja-õpilase vahelise suhte

kasutegurid, õpetajate enda arusaamad õpetaja-õpilase vahelises suhtest, õpetaja professionaalne suhtlemine õpilasega koolis, õpetaja pidev eneseanalüüs ning koolivälised tegevused hea suhte loomiseks, mis omakorda jagunes alakategooriateks.

Uurimuse usaldusvääruse suurendamiseks viidi teise uurimisküsimuse puhul läbi kaaskodeerimine, mille käigus sai mõningad koodid rohkem üldistatud ning mõningad kitsendatud. Näiteks kood „tegevused kooliväliselt“ täpsustus „õpetaja-õpilase vahelised koolivälised ühistegevused barjääride lõhkumiseks“.

Peale kodeerimist arutati bakalaureusetöö juhendajaga läbi erinevate ala- ja peakategooriate moodustumine, mille käigus leiti sobivad kategooriad.

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli selgitada välja õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase vahelise suhte olulisusest ning kirjeldused tegevustest suhte loomisel ja hoidmisel. Andmeanalüüsil moodustus esimese uurimisküsimuse alla üks suurem peakategooria ning teise uurimisküsimuse alla kolm peakategooriat. Järgnevalt antakse ülevaade andmeanalüüsi tulemuste järgi peakategooriate kaupa. Tulemuste kinnitamiseks ja illustreerimiseks on lisatud tsitaate intervjuudest. Bakalaureusetöö mahupiirangu tõttu on lisatud illustreerimiseks vaid tsitaatidest kõige olulisem mõte, tsitaadi väljajätt on märgitud tähisega /.../. Lugemise hõlbustamiseks on tumedalt trükitud lauseosad uurimisküsimuse peakategooriad ja alakategooriad.

3.1 Õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase vahelise suhte olulisusest

Esimese uurimisküsimuse alla õpetaja-õpilase vahelise suhte olulisuse arusaamade alla moodustus üks suurem kategooria, milleks on suhte oluline mõju ainealaselt, kuhu kuulusid mitmed alakategooriad. Nii peakategooria kui ka alakategooriad on trükitud tumedalt.

3.1.1 Õpetaja-õpilase vahelise suhte kasutegurid

Uurimuses osalenud õpetajad leidsid, et esimene õpetaja-õpilase vaheline **suhte oluline mõju on ainealaselt**. Selgus, et kui õpetaja ja õpilase vahel on hea ja usalduslik suhe, siis õpilased julgevad õpetaja poole rohkem pöörduda, et küsida ainealast abi. Kui õpetajal on õpilastega tekitatud usalduslik suhe, siis õpilased teavad, et nad võivad õpetaja poole pöörduda abi saamiseks – näiteks ei osanud õpilane mõningat kodust ülesannet, ei saanud aru õpetatavast

teemast ning soovib tulla õpetaja juurde konsultatsiooni arusaamatuks jäänud teema järelõppimiseks.

Uurimuses osalenud õpetajate sõnul võib sellisel viisil tõusta õppekvaliteet – õpilaste ainealased teadmised suurenevad ja/või saavad kinnitust ning õpetaja saab enda tööle ka ausat tagasisidet. Märgiti, et kehvema õpetaja-õpilase suhte korral võib õppeprotsess olla isegi pidurdunud. Seega heade, usalduslike õpetaja-õpilase vaheliste suhete puhul tõuseb õppekvaliteet ning ka õpetaja saab ainekse eneseanalüüsiks.

“See on selline koostöö, kus nad tulevad sinu juurde näiteks koguaeg vihikuga, ütlevad “mõitlesin, et kuidas see käib ja kuidas see käib”. Aga muidu nad teevad koridoris võib olla üksteise pealt maha - ei julge sinu käest küsida.” (Meelika)

Uurimuses osalenud õpetajad tõid välja, et usalduslike suhete puhul on õpetajatel **võimalust rohkem ainealaselts eksperimenteerida**, nii ülesannetega kui ka erinevate tegevustega, mis kvaliteetselt õppimisprotsessile kaasa aitavad. Õpetajal on õpilastele lihtsam õpetada uut teemat ning teha selle kinnistamiseks sobilikke ülesandeid. Heade suhete puhul on õpetajate hinnangul õpilased valmis paremaks koostööks – nendega saab proovida uusi asju, kuid samas on nad ka heade suhte korral nõus tegema õpetajaga kaasa ka kõige ebahuvitavamaid ülesandeid. Õpetajal on usalduslike suhete puhul võimalus ülesanded vastuvõetavamaks veenda, sest õpilased on avatumad ning kõiksugused õpetaja poolsed eksimused antakse õpetajale samuti kiiremini andeks – on tekkinud õppimist soodustav keskkond nii õpetaja kui ka õpilase jaoks, kus vigade tegemine on normaalne. Sellise keskkonna loomisel on nii õpetajal julgus õpilastega rohkem katsetada kui ka õpilastel olla rohkem avatud õpetaja pakutud ideedele.

“/.../, seda lihtsam on sinul teha huvitavamaid asju, /.../ siis sa proovidki ja kui sul läheb tuksi, siis ei ole midagi karta, sest teil omavahel on kõik nagu hästi ja teinekord võib sellest mõttest midagi suurt edasi areneda.” (Meelika)

“/.../ ja siis nad teevad sinuga koos ka kõige igavamaid asju ja kui sa suudad neile ka rasked asjad rääkida vastuvõetavaks või veenda, et on vaja teha, siis selleks on ka usaldust tarvis, et nad sind usuksid.” (Lea)

Uurimuses osalenud õpetajate sõnul on hea õpetaja-õpilase suhte korral parem, **mitmekülgsem ainesisu kinnistamine**, sest õpetajaga usaldusliku suhte korral julgevad õpilased arutleda ja rääkida teemadest, millest võib-olla on õpilastele jäänud vaele arusaam. Õpetaja jõuab sellisel viisil sellele jälile ning saab õpilast aidata nii ainealase sisu õigesti mõistmisel kui ka

muude väärtushinnangute puhul toetada. Uuritavate kogemuse põhjal on tulemuseks see, et õppesisu on õpilastele paremini kinnistunud, sest nad saavad luua analüüsitud teabega paremini seoseid nii ainealasel kui ka eraeluga, millel kaasnevad positiivsed mõjutused.

“Meil on juba selline aine – kirjandus, kus sa ei saa rääkida raamatutest, kui sul ei ole õpilastega sellist usaldussuhet. Näiteks ma küsin, mis ta arvab sellest tegelasest (eriti, kui seda tegelast võib iseloomustada joomine), siis see seitsmendik ei hakka ju sulle rääkima, et mul on ka selline lugu, kui sul ei ole seda suhet loodud. /.../ Siis ei saagi ega tulegi ju seda vestlust.” (Meelika)

Kuid õpetaja-õpilase vahelised suhted ei ole head ainult ainealasel, vaid uuritavatelt õpetajatelt selgus, et kui õpilastega on tekitatud hea ja usalduslik suhe, siis saab õpetaja õpilast paremini ning **kiiremini suunata õigele teele tema käitumistes, väärtushinnangutes ja ka arusaamades**. Õpetajate intervjuude kohaselt on õpetajal usaldusliku suhte puhul õpilase juures suurem „mõjutaja“ roll, õpilased tunnevad õpetaja tuge, teavad, et õpetaja ei mõista neid hukka. Selline viis toetab ka õpilaste raskusi eraelus – suhteid vanemate, klassikaaslastega, teiste õpetajatega. Usaldusliku suhte puhul saab õpetaja olla õpilasele suunajaks, teenäitajaks ning selgitajaks ning tekib olukord, kus õpetaja ei ole õpilase jaoks ainult aineedastaja, vaid ka igakülgne toetaja inimeseks kujunemisel.

„/.../, ja kui neid huvitab sinu arvamus, siis saad nagu mõjutada neid kohe, /.../ et nad lihtsalt nagu suhtlesid minuga ja seetõttu ma sain neid justkui nagu suunata kuskile mujale, kuskile, et “ ei, see ei ole äge, ärge tehke seda, palun, /.../ ja siis on ka normaalne neile öelda, et “ei, see ei ole normaalne, ärge tehke seda, et te olete liiga noored /.../” (Tuuli)

Õpetajatega läbiviidud intervjuudest selgus, et õpetaja-õpilase vahelise suhte loomise ja hoidmise juures on väga oluline ka õpetaja **enda suhtumine ja valmisolek õpilaste jaoks**. Leiti, et väga oluliseks teguriks õpetaja suhtumise juures on avatus. Avatus õpilastele peab olema juba kooliterritooriumile jõudes. Uurimuses osalenud õpetajad tõid välja, et kui õpetajast õhkub siiras suhtumine, siis õpilased näevad, kas õpetaja on valmis nendega suhtlema ning kui avatud õpetaja on kuulamaks õpilaste probleeme, mõtteid, küsimusi. Sellisel viisil tunnevad õpilased uurimuses osalenud õpetajate sõnul õpetaja poolset tuge ja nad teavad, et õpetaja poole võib erinevate olukordade puhul pöörduda ning see aitab õpilastega suhete loomisele kaasa. Selline soov suhelda ja avatus õpilaste suhtes peab tulema iga õpetaja enese seest.

„/.../ ehk siis sul peab olema hästi-hästi selline valmisolek põhimõtteliselt juba siis kui sa lapsi näed – siin klassis või koolimajas juba, siis sul peab olema see, et sa oled valmis nende jaoks ehk sul on selline avatus ja sa tahad neid ära kuulata.“ (Meelika)

Lisaks õpetaja enda suhtumisele õpilastesse on uurimuses osalenud õpetajate meelest õpilastega suhtlemise juures oluline **õpetaja oskus teha koostööd** – õpetajal on õpetaja ja õpilase vahelises suhtlemises initsiatiiv ehk õpetaja on see, kes leiab õpilastega suhtelemisel erinevaid viise ning lahendusi. Uurimuses osalenud õpetajate sõnul oskab õpetaja näha igas õpilases potentsiaali ning hõlpsasti panna ennast nii õpilase, õpetaja kui ka vanema rolli – ehk näha olukordi laialt ja ka teistest vaatepunktidest, mis tuleb teinekord keerukama olukorra lahendamise puhul kasuks. Sellisel viisil tunneb nii õpilane kui ka tema vanemad õpetaja poolset tuge ning mõistmist.

Uuritavad tõid välja, et koostööoskus õpetaja isiksuse puhul aitab õpilasega ja nende vanematega suhtlemise juures kaasa, empaatiavõime aitab osapooli paremini mõista ning sellisel juhul saab tekkida õpetaja-õpilase vahel lähedasem kontakt.

„/.../ ma leian, et õpetaja peab olema ikkagi see pool, kes otsib võimalusi, kuidas õpilane tööle saada ja suhtlema saada ja tegelema nende asjadega, millega õpetaja tahab, et õpilane tegeleks.“ (Karin)

Lisaks, peavad uurimuses osalenud õpetajad õpilastega suheldes oluliseks **inimlikkust**. Leiti, et õpetaja enda eksimuste tegemine, nende tunnistamine ning vajadusel ka vabandamine toob õpilastega suhtlusesse inimliku külje. Uuritavad tõid välja, et õpilased näevad õpetaja pealt, et teinekord juhtubki nii, et mõni tehnoloogia võib alt vedada, see on signaal õpilastele, et selliseid asju paratamatult juhtub nii õpetajatel kui koolis kui ka elus. Sellisel viisil saavad õpetajate hinnangul õpilased õppida, et ka kõige parema ettevalmistuse juures võib tulla ette vigu ja ootamatusi ning et need on paratamatud.

„/.../, et jääks ka selline nagu sõbralik suhtumine, et eksimine ongi inimlik, sest mul juhtub ka - ei lähe aparaatki käima, kõik Powerpointi slaidieesitlused olid välja mõelnud või olid kõik materjalid internetis, aga täna polegi netti.“ (Meelika)

Intervjuudes kirjeldati ka olukordi, kui õpetajal endal juhtub midagi – ta võib näiteks hilineda või mõne tähtsa asja unustada või teha mõne muu eksimuse suhtlemisel, siis sellisel juhul on oluline õpetaja puhul ka oma viga tunnustada ning vabandust paluda. Selline viis – õpetaja inimlikku eksimise näitamine, loob õpetajate sõnul õpilase jaoks samuti keskkonna ja

teadmise, et kõigil juhtub ja et eksimuste korral on nende tunnistamine ja vabandamine oluline. Õpetaja on justkui oma enese käitumisega õpilastele eeskujuks.

“Ja kui ma hilinengi, siis ütlen ausalt, et parkla oli täis, et ma pean hakkama varem ärkama – sa oled aus õpilastega. Et sa oma käitumisega pead neile hästi palju õpetama – et sa kas oled ise nii tubli lihtsalt või sa vabandadki, kui oled vea teinud.” (Meelika)

Õpetaja inimlikkus väljendub ka uurimuses osalenud õpetajate jaoks õpetaja mõistmisel õpilasi – nendest arusaamisel, nende olukorraga arvestamisel, nende emotsioone arvesse võttes. Õpetaja ülesanne sellisel juhul on õpilastest huvi tunda, uurida kuidas neil läheb, kuulata õpilaste muresid ning vajadusel aidata või suunata õpilast kellegi poole pöörduma, kes saaks õpilast aidata või leida ise õpilase murele lahendus. Selline viis tekitab õpilases õpetaja vastu usaldust, õpilane tunneb, et õpetaja tõesti huvitub temast ning hoolib tema käekäigust. Õpetajate sõnul on õpilased sellise õpetajaga rohkem nõus suhtlema ja jagama informatsiooni, mis võib õpetaja seisukohast mõne probleemi lahendamisele palju kaasa aidata.

„/.../, et mingid nipid on sellised, et sa oled inimene - polegi muud nippi, sa oled inimene ja lased neil olla inimene. Ehk siis, kui õpilane nutab, siis sa küsidki „mis sul on?“, mis sest, et praegu on meil täpselt lause pooleli tahvli ees, /.../ ja kuidagi tunned talle kaasa, sest äkki talle loeb see, et sa oled temaga tegelenud, isegi kui ta ei näita seda välja, siis äkki ta järgmine kord ütleb mulle mõne lause rohkem oma olukorrast.“ (Meelika)

Kokkuvõttes on uurimuses osalenud õpetajate arvates hea õpetaja-õpilase vaheline suhe seotud ainealase kasuga – õpilased julgevad õpetaja poole erinevate ainesisuliste asjadega pöörduda ning selle tulemusena saavad nii õpilaste teadmised kui ka õpetaja enda töö kvaliteet paremat ja ausamat tagasisidet. Sealjuures aitab hea õpilase-õpetaja vaheline suhe kaasa õpetaja eksperimenteerimisjulgusele, nii õpetaja kui ka õpilased on rohkem avatud proovima erinevaid aruteluviise ja lahendusi, kuidas omandada uut materjali või kuidas õpetajana uut materjali õpilastes paremini kinnistada. Sellisel viisil kinnistub õpilastele paremini uued teadmised ning õpetaja võib leida õpilaste mõtlemises väärarusaamu, mida saab arutelu teel muuta ning võimalusel ka suunata. Heas õpetaja-õpilase vahelises suhtes väljendub ka paremini õpetaja kui suunaja roll – õpetaja saab olla osa õpilase kui inimeseks kujuneja protsessis. Samuti leidsid uurimuses osalenud õpetajad, et suurema usaldustunde tekitajana saab näha õpetaja enda suhtumist, inimlikkust, avatust/valmisolekut õpilastega suhtlemisel.

3.2 Õpetajate kirjeldused tegevustest

Teise uurimisküsimuse alla – „Missuguseid tegevusi teevad õpetajad endi sõnul õpetaja-õpilase suhte loomisel ja hoidmisel?“ tekkis andmeanalüüsi käigus kolm peakategooriat: õpetaja professionaalne suhtlemine õpilastega koolis, õpetajana pidev eneseanalüüs ja koolivälised tegevused hea suhte loomiseks. Lugemise hõlbustamiseks on tumedalt trükitud nii peakategooria kui ka alakategooriad.

3.2.1 Õpetaja professionaalne suhtlemine õpilastega koolis

Esimene peakategooria, milleks oli **õpetaja professionaalne suhtlemine õpilastega koolis** jagunes omakorda kolmeks suuremaks alakategooriaks: õpilastega pidev rääkimine, õpilastega probleemide lahendamine ja neile suhtlemisviiside õpetamine.

Õpilastega suhtlemise printsiipides pidasid uurimuses osalenud õpetajad oluliseks, et **õpilastega suhte alustalaks on nendega pidev rääkimine**. Pidev rääkimine hõlmas endas õpilastega suhtlemist nii enne tundi kui ka pärast tundi klassis, vahetunnis või õpilase/õpilastega juhuslikul kohtumisel koolimajas. Uurimuses osalenud õpetajad tõid välja, et suhte loomisel ja hoidmisel on oluline õpilaste jaoks olemas olla, et õpilased saaks õpetaja poole pöörduda.

“Ja teine asi on see, et ei tohi nende juurest nagu ära põgeneda, et paljud ju õpetajad ikkagi istuvad oma nurkades ja lähevad ainult tundi andma. Tuleb olla lihtsalt mõni vahetund klassis, näiteks. Pärast tunde ka olla kuskil olemas, olla lihtsalt kättesaadav, kõigepealt.” (Tuuli)

Oli õpetajaid, kes leidsid, et õpilastega suhtlemine toimub iseenesest – õpetaja õpib tundma õpilasi lihtsa vestluse teel, uurib õpilaste käest nende endi hobide ja huvide kohta, räägib õpilastega päevakajalistest asjadest – on see siis mõni uus mäng, mida õpilased mängivad või tegevus, mida teevad, sellisel viisil saab õpetaja oma õpilastest rohkem teada ning nende omavaheline suhe saab selle najalt alata või edasi areneda.

„Lihtsalt, ma näen oma lapsi kuskil koridori peal ja ma ei lähe lihtsalt niisama mööda – ma küsin, kus te lähete?, mis te teete?, kuidas täna on?, kes meil täna puudus?, kuidas sellega on?, ah, sa käisid seal võistlusel! – see käib nagu väga elementaarselt.” (Tuuli)

Peale selle leiti, et õpetaja üks olulisi oskusi suhtlemisel on huumorimeel, millega suudeti hästi õpilasteni jõuda ning sellega isegi viidata õpilaste sobivale/ebasobivale käitumisele, ilma et peaks õpilasega manitsema. Sealjuures aga peeti oluliseks, et tuleb tunnetada naljapiire, et

naljategemine ei mõjuks õpilastele halvustavalt või ei tunduks neile nende üle naermisena.

Selline viis mõjub õpilastega parema suhte loomisena, millega õpetaja pääseb justkui õpilastele “lähemale”, mida eriti on tarvis puberteedieas olevate õpilaste korrale kutsumiseks või nendega niisama suhtlemiseks.

“/.../ aga muidugi, kui suhted on head ja usalduslikud, siis võib niimoodi naljaga pooleks öelda ka suhteliselt teravaid asju..vahel väike huumoriga selline tögamine kuulub ka asja juurde, et kui neid piire tunnetada ja tead, et keegi sellest ei solvu või kelle puhul ma nagu tunnetan seda, et nad saavad naljast aru, siis võib ka nagu naljaga mingisugustele käitumise ebakohtadele viidata /.../.” (Lea)

Teiseks alakategooriaks moodustus **õpilastega probleemide lahendamine**. Õpilastega probleemide lahendamise osas peeti väga oluliseks õpetajate ja õpilaste vahelist head suhet, et õpilased julgeks oma probleemidest rääkima tulla. Leiti, et esineb mitmesuguseid probleeme – neid, mis vajavad õpilastega kohe lahendust, need, mis vajavad lihtsalt distantsilt jälgimist ja n-ö “õpilasel rahulikult olla laskmist” ning kolmandaks probleemid, mis võib-olla ei lahenevi või lahenevad iseenesest pikema aja jooksul. Probleemide lahendamisel katsutakse õpilasega leida aeg, et temaga rääkida, kui see ei aita siis võidakse pöörduda ka klassikaaslaste, kolleegide, vanemate või koolitugispetsialistide poole, et lahendada tekkinud probleemid.

“/.../, et siis esimene püüdlus on ikkagi minul ikkagi see püüda temaga rääkida, aga selleks on hästi palju aega vaja, sest ega siis sellise lühikese vahetunni või tunnilõpu jutuajamisega seda tavaliselt nagu välja ei selgitagi. Ja siis mõni õpilane nagu avaneb sellise pikema jutuajamise peale, mõni on ikka lukus ja ikka ei õnnestu, eks siis ongi võimalus veel suhelda vanematega /.../ klassijuhatajaga ja kolleegidega ja siis tugitugispetsialistidega. /.../.” (Lea)

Lisaks sellele selgus, et õpetajad saavad **õpetada õpilasi paremini suhtlema**. Õpetajad on õpilastele näiteks selgitanud või aidanud neil mõista, kuidas lahendada tekkinud probleeme või kuidas üldse suhtuda inimestevahelistesse suhetesse. Õpetajad on selgitanud õpilastele erinevate inimtüüpide olemasolu, nende eripärase ning on pannud õpilasi oma enda käitumist analüüsima neilt küsimusi küsides ja nendega arutelusi pidades. Analüüsimine on aidanud õpilastel mõista, et erinevate inimestega tuleb elus läbi saada ja nendega suhtlemisel leida enda jaoks sobiv viis. Sellised selgitused ning analüüsid on aidanud õpilastel hoida ära ja efektiivsemalt lahendada tekkinud probleeme nii eakaaslastega kui ka teiste õpetajatega.

„/.../ kuigi ma oma õpilastele ütlen, kui nad ka aeg-ajalt kaebavad näiteks teiste õpetajate peale, et nendega ei käituta nii nagu sobiv oleks, et kool tegelikult koolitab teid eluks ette ja elus tuleb ette igasuguseid inimesi, et õpi toime tulema – erinevate õpetajatiüüpidega ja erinevate õpilastetiüüpidega ja siis nad üldiselt rahunevadki maha /.../.“ (Karin)

Uurimuses osalenud õpetajad tõid õpetaja-õpilase suhte loomisel ja hoidmisel välja olulise tegevuse, milleks on **suhtlemisele piiride paika panemine**, mida pidasid kõik õpetajad väga oluliseks. Lähtuti inimlikkusest, et õpetajad käituvad õpilastega ise selliselt nagu nad tahavad, et nendega käitutakse. Ühe piiride/reeglite paika panemisenähti sinatamise või teietamise kasutust. Üks osa õpetajatest leidis, et teietamine loob õpetaja-õpilase vahelisele suhtele teatava distantsi, et säiliks teisid suhted. Teine osa õpetajatest leidis, et teietamine ei ole vajalik ja nad suudavad luua ka sinatamisega teatava distantsi õpilastega, et säiliks mõlemapoolne austus, mida kõik õpetajad pidasid oluliseks. Samuti leiti, et õpilastega suheldes ei tohi minna liiga isiklikuks – see aitab samuti hoida teatavat piiri õpetaja ja õpilase vahel.

“Ja on ikka mingisugune piir, nagu see tuleb sulle ühel hetkel vastu. Kuidagi arvatakse seda, et kui sa saad lastega hästi läbi, et siis on autoriteet kadunud, ei ole! See ei ole üldse omavahel seotud, et sa võid olla jah, suur sõber ja sul on null autoriteeti, aga sa võid olla ka suur sõber ja sul on väga palju autoriteeti, et need minu meelest ei käi nagu kokku.” (Tuuli)

3.2.2 Koolivälised tegevused hea suhte loomiseks

Lisaks õpetaja professionaalsele suhtlemisele õpilastega tõid uurimuses osalenud õpetajad välja, õpilase-õpetaja suhte loomisel ja hoidmisel tehtavate tegevustena, ka kooliväliseid tegevusi. Kategooria jagunes kaheks alakategooriaks: õpilastega plaanitud koolivälised tegevused ning õpilastega plaanimata/juhuslikud koolivälised tegevused.

Uurimuses osalenud õpetajad leidsid, et igasugused **koolivälised tegevused** aitavad õpetajal õpilasi paremini tundma õppida ja õpilastel üksteist paremini tundma õppida ning samuti saavad õpilased õpetajat tundma õppida. See aitab kaasa sellele, et kõigil oleks mugav ja hea viibida koolis ja klassiruumis ning, et igapäevane õpetaja-õpilase suhtlus mööduks tõrgeteta.

„Ma tahan, et nad saavad läbi, toetavad üksteist ja ma tahan nendega üritusi teha, ma tahan, et nad õpiksid üksteist tundma, sellepärast need üritused ju kõige rohkem ju ongi, kõik need klassiõhtud ja käimised, need kõik on sellepärast.“ (Meelika)

Teiseks alakategooriaks kooliväliste tegevuste juures on ka juhuslikud kohtumised õpetaja ja õpilase vahel kooliväliselt, millel on positiivne mõju õpetaja-õpilase vahelisele suhtele. Sellised juhuslikud kohtumised võivad muuta või lõhkuda õpetaja-õpilase vahel olevat suhtlusbarjääri või kinnistavad veelgi enam loodud suhteid.

„Kohe naljakas lugu sellest, kuidas sa nagu kinnistad neid suhteid veel enam. Ükskord ma kõndisin tänaval ja siis tuleb minu kolm tüdrukut vastu kuuendast klassist. Ja siis näemegi ja nad tervitasid mind ning küüsidid kus ma lähen ja ma ütlesin, et ma lähen “H&M”-i sokke ostma ja siis nad teevad nalja, et me tuleme ka kaasa, aga siis ma ütlesin, et tulge. Ja siis nad valisid mulle sokke ja nad tänase päevani räägivad sellest, kuidas nad valisid mulle sokke. /.../, nad siiamaani räägivad sellest ja küüsidid, kas ma ikka kannan neid sokke. Aga, meil on nagu mingisugune, niisugune barjäär nagu lõhutud.“ (Tuuli)

3.2.3 Õpetajana pidev eneseanalüüs

Lisaks õpetaja professionaalsele suhtlusele tõid uurimuses osalevad õpetajad õpetaja-õpilase suhte loomisel ja hoidmisel välja õpetaja pideva eneseanalüüsioskuse. Kategooria jagunes alakategooriateks: õpetaja enda sisemine analüüs ning õpetaja eneseanalüüs kolleegide abiga.

Kõik õpetajad pidasid oluliseks **enda sisemist analüüsi** ning olulisust olla n-ö enda sisemine psühholoog – analüüsida ise enda käitumist, arutleda, miks mõni tegevus õpilastega õnnestus või ebaõnnestus ning leida lahendused ise enda sees tekkinud küsimustele. Oluliseks mehhanismiks peeti ka enesekriitikat, mis aitab areneda nii õpetajana kui ka inimesena ning sealjuures kogetud segadus, kuidas õigesti käituda, on normaalne ning inimlik, sest kõik inimesed teevad vigu. Samuti leidis üks õpetaja, et lastelt sealjuures abi küsimise viis on heaks suhete loomise mehhanismiks, mis annab ka õpilasele signaali, et inimestega suheldes on normaalne teha vigu ning vigade korral vabandada. Sellisel viisil mõistavad õpilased paremini suhete toimimist ning kvaliteet õpetaja-õpilase vahelises suhtes saab paraneda.

“/.../ selline enesekriitika kindlasti ka, et see, kui sa oma tegevust analüüsidid leiad, et see või teine asi ei tulnud päris hästi välja või et, ma tegelikult näiteks ei saavutanud oma eesmärki, et selline analüüs peab käima nagu kogu aeg sinu tegevusega kaasas, et mida ma teinekord teeksin teisiti või mida ma saan teha teisiti ja paremini..” (Lea)

Teiseks oluliseks teguriks on õpetaja **eneseanalüüs kolleegide abiga**, kelle toel saab õpetaja teinekord mõista tekkinud olukordi või probleeme ning aidata leida neile lahendused

iseenda kogemustele tuginedes, sest olukorrad koolikeskkonnas on erinevad ning nii samuti ka lahenduskäigud, mida teinekord peabki kaua proovima, et leida sobiv viis. Teinekord aitavad ka uuritavate sõnul kolleegid jõuda arusaamani, millised metoodilised võtted sobivad õpetajale, millised töötavad tema puhul või millised üldse ei sobi. Selline eneseanalüüs tuleb intervjuus osalenud õpetajate sõnul kasuks suhete loomisel ja hoidmisel, sest kolleegidega arutelu käigus võib leida häid lahendusi keerukatele olukordadele.

“ /.../ vahel aitab see, kui seda kellegagi jagada ikkagi, et mõne kolleegiga jagada või kellega nagu tunned, et oled ühel lainel ja kellega rääkimine nagu aitab.” (Lea)

Kokkuvõttes leidsid uurimuses osalenud õpetajad, et hea õpetaja-õpilase vahelise suhte loomiseks ja hoidmiseks on üks oluline tegur õpetaja professionaalne suhtlemine õpilastega – järjepidev suhtlemine õpilastega erinevatel teemadel, nende tundma õppimine, probleemide professionaalne lahendamine, suhtele piiride kehtestamine ning õpilastele õpetussõnade jagamine suhtlemise vallas, et kommunikatsioon õpetaja-õpilase vahel oleks tõrgeteta. Lisaks aitab nendega suhtlemisel kaasa ka huumorimeel, mis aitab õpetajat õpilastele “lähemale”, et teinekord lahendada mõningaid õpilaste käitumise ebakõlasid ilma manitsuseta.

Õpetaja-õpilase vahelist suhet saab kinnistada ka kooliväliste planeeritud ning planeerimata/juhuslike üritustega, mille käigus saavad õpilased õpetajat tundma, üksteist tundma ning et koolikeskkonnas olemine muutuks neile tänu koolivälistel üritustel tundmaõppimisel veelgi mugavamaks. Hea suhte loomisel aitab kaasa õpetaja eneseanalüüs ning kolleegide tugi erinevates koolis tekkivates olukordades.

4. Arutelu

Koolikliima parandamine ning areng on olnud aktuaalne uurimisteema juba üle sajandi.

Koolikliima on mõistetud kui arengut ja õppimist soodustav tegur, mis peegeldab sealjuures norme, väärtusi, õpetamis- ja õppimisstrateegiad ning inimestevahelisi suhteid. Ka Eesti kontekstis on märgatud hea koolikeskkonna loomisena ühte võimalust, milleks on õpetaja-õpilase vahelise suhte kvaliteedi tõstmine (Kitsing *et al.*, 2015; Thapa *et al.*, 2013).

Selleks, kuidas õpetaja-õpilase vahelise suhte kvaliteeti tõsta, seati bakalaureusetöö eesmärgiks selgitada välja õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase suhte olulisusest ning kirjeldused tegevustest suhte loomisel ja hoidmisel.

Bakalaureusetöö esimene uurimisküsimus oli: millised on õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase suhte olulisusest? Uurimuses osalenud õpetajad leidsid, et hea õpetaja-õpilase vaheline suhe on oluline eelkõige selle ainealase kasu pärast. Ainealane kasu seisneb selles, et hea suhte korral on õpetaja loonud positiivse koolikliima, milles õpilased on koostööaltimad ja õppetöösse rohkem kaasahaaratud. Õpetaja saab eksperimenteerida erinevate ülesannetega ning mitmekesistada õppe kinnistamist, sest õpilased on siis tunnis produktiivsemad – õpilased julgevad üksteise ja õpetajaga arutada, rohkematele küsimustele vastata, mis aitab kaasa paremale aine kinnistamisele. Samuti leidis Schmitt jt (2013), et hea õpetaja-õpilase vahelise suhte korral on õpilased suurema tunniaktiivsusega ning tänu sellele paranevad ka õpilaste grammatilised oskused suheldes. Leiti, et sellised viisid suurendavad ja kinnistavad ainealaseid teadmisi, mida kinnitas ka Thapa jt (2013) oma uuringuga, milles selgus, et positiivne koolikliima soodustab õpilaste õppimisvõimet ning see omakorda õpilaste arengut. Autori arvates tuleks õpetajatel silmas pidada, et investeerimine õpilastega suhtlemisse võib parandada nii õpilaste ainealast sooritusvõimet kui ka suurendada ainealaseid teadmisi ning see omakorda tõstaks õpilaste keskmist hinnet kooli lõpueksamite sooritusel.

Uurimuses osalenud õpetajad leidsid, et hea suhte loomisele ja hoidmisele tuleb kasuks õpetaja enda suhtumine õpilastesse, mis sisaldab avatust ja koostöövõimet nii õpilastega kui ka nende vanematega, selline viis aitab tekitada õpilastel usaldust õpetaja vastu, tunnetada tuge ning õpetaja poole erinevate muredega pöörduda. Samuti on sealjuures leidnud Longobardi jt (2016), et õpetajate pakutud tugi võib aidata õpilasi koolis kohanemisel, kui ka alandada õpilaste koolist väljalangemise määra. Samuti on leidnud Mikami jt (2011), et õpetaja suhtumine õpilastesse on muutnud klassis olevaid suhteid. Kuid sealjuures on Veldman jt (2013) leidnud oma uurimuses, et õpetajad, kes on õpilastega suhtlemist oma töös pidanud oluliseks on tänu sellele olnud oma töö üle õnnelikumad ja rahulolevamad. Seega hea suhte loomise alustalaks võib pidada õpetaja enda isikuomadusi, mis mõjutab õpetaja käitumist ja see omakorda suhtlemist õpilastega. Samuti on sellel omakorda positiivne mõju õpilaste heaolule koolis. Niisamuti on leidnud ka Aldridge ja Fraser (2016), et rahulolevamad õpetajad on õpilaste õpetamisel entusiastlikumad – panustavad õpilastega suhtlemisele rohkem aega ja energiat. Käesoleva töö autori arvates võib selline viis viia õpilasi paremate õpitulemusteni, sest õpetaja pühendumine on seejuures suurem.

Kolmanda suurema arusaamana selgus uurimuses, et õpilastega suhtlemise juures on oluline õpetajate inimlikkus, mis väljendus õpetajal õpilaste mõistmisel, õpilaste emotsioonidega

arvestamisel ning igakülgset huvi tundmisel õpilaste vastu. Selline käitumine tekitas õpetajal õpilastega lähedamat ning usalduslikumat suhet, mis on suhte loomisele väga oluline tegur. Tulemused on heas kooskõlas Wubbels jt (1985, viidatud Wubbels & Brekelmans, 2005 j) uurimusega, kus leiti samuti, et õpetaja lähedus on õpilaste ainealaste jõupingutuste ja õpetaja-õpilase vahelise usaldustunde suurendaja, mille kaudu kogeb õpilane koolis turvatunnet ning heaolu. Samuti on leitud, et õpilaste tulemusi mõjutab õpetaja pakutav soojus ja empaatia (Cornelius-White, 2007, viidatud Roorda, Koomen, Split, & Oort, 2011 j). Autori arvates on õpetaja inimlikkuse ja õpetaja läheduse arusaamad omavahel seoses, et luua positiivne õpetaja-õpilase vaheline suhe.

Töö teine uurimisküsimus oli: milliseid tegevusi teevad õpetajad endi sõnul õpetaja-õpilase vahelise suhte loomisel? Uurimuses osalenud õpetajad leidsid, et õpetaja professionaalne suhtlemine õpilastega, aitab luua ja hoida õpiastega suhteid. Üheks viisiks on õpilastega pidevalt suhelda – õppida neid tundma ja samuti arvestada nende hobidega. Ka Bernstein-Yamashiro ja Noam (2013) tõid oma uurimuses välja, et õpetajate tihe, regulaarne kontakt õpilastega suurendab õpetaja ainealaste oskuste ja teadmiste õpetamist õpilastele, suurendada neis isiklikku arengut ning vastutustunnet. Sellisel viisil on võimalik õpetajal paremini tundma õppida oma õpilasi, leida nendega sarnasusi ja erinevusi ning seda kergem on õpetajal õpetaja-õpilase vahelist suhet kaardistada – näiteks seda edasi arendada (Gehlbach *et al.*, 2016). Kuid autori arvates on ka õpilastel oluline tundma õppida oma õpetajat, et saaks kujuneda vastastikune usalduslik suhe nii õpilaste vaatepunktist kui ka õpetaja vaatepunktist. Kindlasti on ka õpetajal huvid/hobid, mida õpilastele tutvustada või isegi koos võtta ette mõni klassireis, mis on seotud nii õpetaja kui ka õpilaste huvidega.

Ühtlasi leidsid nii uurimuses osalenud õpetajad kui ka Furrer jt (2014), et õpilastega suheldes on oluline paika panna piirid/reeglid, mis loovad tööalase õpetaja-õpilase vahelise suhte, sealjuures aga leidsid uurimuses osalenud õpetajad lisaks, et piiride paika panemine, mitte liiga isiklikuks muutmine aitab hoida ära õpilastega arusaamatusi. Piiride/reeglite paika panemine, kuid siiski olles nendega siiras ja lähedane, pidi olema õpetajatöö üks katsumustest (Bernstein-Yamashiro & Noam, 2013). Samuti on oluline olla õpilaste jaoks samal ajal siiras ja lähedane, sest õpilased pidid tundma paremat õpetaja-õpilase vahelist suhet just autoriteetse, kuid tolerantse õpetajaga (Brekelmans *et al.*, 1993). Sealjuures tulevad uuringus osalenud õpetajate meelest õpilastega suhtlemisel õpetajale kasuks ka huumorimeel, mida on välja toonud

ka Wubbels jt (1985, viidatud Wubbels & Brekelmans, 2005 j). Samuti õpetajate oskus õpilasi suunata ja nendega või neil tekkinud probleemide lahendamise oskus suurendab õpilaste koostööd ja lähedust õpetajaga. Autori arvates on õpilastega suhtlusele piiride/reeglite paika panemine üks tähtsamatest teguritest suhete loomise alguses, sest sellisel viisil on õpilasel kindel teadmine, mida õpetaja temalt ootab või mida ei oota. Selline viis aitab taaskord suurendada õpilaste usaldustunnet õpetaja suhtes ning suurendab hea õpetaja-õpilase vahelise suhte tekkimise tõenäosust.

Uurimuse tulemustest selgus, et õpetajad teevad paremaks õpetaja-õpilase suhte loomiseks ja hoidmiseks eneseanalüüsi ning korraldavad õpilastega väljasõite. Eneseanalüüsi nähti kui õpetaja võimet analüüsida läbi õpilastega ettetulevaid keerukamaid ja emotsionaalsemaid olukordi. Samuti leidis ka Bernstein-Yamashiro ja Noam (2013), et õpetajatöös võib õpetajatel esineda raskusi erinevate emotsioonidega. Nii käesolevas uurimuses osalenud õpetajad kui ka Aldridge ja Fraser (2016) leidsid, et õpetajatele on kolleegide toetus vägagi abistav ja tähtis. Õpetajatel on võimalus kolleegidega arutleda ja neilt küsida nõu, mis aitab suurendada õpetaja heaolutunnet ja üleüldist tööga rahulolu. Samuti on leidnud Veldman jt (2013), et õpetajate rahulolu suurenes koolis tänu õpilastega paremale läbisaamisele. Kooliväljasõidud sealjuures aitavad õpetajal õpilasi ja õpilastel üksteist paremini tundma õppida, mis aitab kaasa paremale kohanemisele klassiruumis. Gehlbach jt (2016) on sealjuures leidnud, et õpilaste tundma õppimisel, saab õpetaja luua õpilastele paremaid seoseid ainesisu ning õpilaste huvide vahel, mis aitavad õpitut paremini kinnistada. Töö autori arvates on eneseanalüüs ja -kriitika üks edasiviivamaid oskusi õpetajatöös, sellisel juhul on võimalik õpetaja igakülgne areng nii õpetajana kui ka inimesena. Autori arvates oskab õpetaja ka sellisel juhul oma õpilasi paremini oma käitumist analüüsima panna, millest võib positiivselt mõjutatud saada ka õpetaja-õpilase vaheline suhe.

Töö kitsaskohtadena saab välja tuua valimi suuruse ja valimi vähese variatiivsuse. Suurem valim oleks andnud rikkalikuma andmestiku ning oleks saanud kaasata rohkemate piirkondade õpetajaid. Sellisel juhul oleks saanud leida mitmekesisema õpetajate arusaamade ülevaate ja mitmekesisemad kirjeldused õpetaja ja õpilase vahelise suhte loomisel ja hoidmisel. Töö praktilise väärtusena näeb autor võimalust kavandada õpetajate koolitajatel ja teadlastel paremini õpetajakoolituse programmi või õpetajatele mõeldud täienduskoolitusi, milles saab võtta arvesse õpetaja-õpilase vahelise suhte moodustumistegureid ja olulisust. Sellisel viisil saab

pakkuda õpetajatele suuremat tuge õpilastega suhte loomisel ja hoidmisel, et parandada nii koolikliimat, kui ka klassikliimat.

Järgnevates uurimustes võiks uurida õpilaste arusaamu õpetaja-õpilase suhtest ning võrrelda seda õpetajate arusaamaga, et leida suhtepaari sarnasused ja erinevused. See aitaks samuti kaasa kvaliteetsema õpetaja-õpilase suhte loomisele ja hoidmisele.

Tänu sõnad

Autor tänab kõiki uurimuses osalenud õpetajaid, kes olid nõus bakalaureusetöö valmimiseks intervjuudes osalema. Samuti soovib autor tänada bakalaureusetöö juhendajat ja Kristi Palki igakülgse konsulteerimise eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

19.05.2020

Jaana Teder

/allkirjastatud digitaalselt/

Kasutatud kirjandus

- Aldridge, J. M., & Fraser, B. J. (2016). Teachers' views of their school climate and its relationship with teacher self-efficacy and job satisfaction. *Learning Environments Research, 19*(2), 291–307.
- Bacete, F. J. G., Ferrá, P., Monjas, M. I., & Maranda, G. (2014). Teacher student relationships in first and second grade classrooms: Adaptation of the Questionnaire on Teacher Interaction Early Primary. *Revista de Psicodidactica, 19*(1), 211–231.
- Bernstein-Yamashiro, B., & Noam, G. G. (2013). Teacher-student relationships: A growing field of study. *New directions for youth development, 2013*(137), 15–26.
- Birch, S. H., & Ladd, G. W. (1997). The Teacher-Child Relationship and Children's Early School Adjustment. *Journal of School Psychology, 35*(1), 61–79.
- Brekelmans, M., Levy, J., & Rodriguez, R. (1993). A typology of teacher communication style. In T. Wubbels, & J. Levy (Eds.), *Do you know what you look like?*, 46–55. London: The Falmer Press.
- Brinkworth, M. E., McIntyre, J., Juraschek, A. D, Gehlbach, H. (2018) The positives and negatives of assessing both perspectives. *Journal of Applied Developmental Psychology, 55*, 24–38.
- Brok, P. den, Levy, J., Brekelmans, M., & Wubbels, T. (2005). The effect of teacher interpersonal behavior on students' subject-specific motivation. *Journal of Classroom Interaction, 40*(2), 20–33.
- Cetin, S., Ellidokuzoglu, H., & Dogan, S. (2014). Teacher-student relationships across teaching careers of Turkish EFL teachers. *Educational Research and Reviews, 9*(20), 1037–1045.
- Furrer, C. J., Skinner, E. A., & Pitzer, J. R. (2014). The influence of teacher and peer relationships on students' classroom engagement and everyday motivational resilience. *National Society for the Study of Education, 113*(1), 101–123.
- Gehlbach, H., Brinkworth, M. E., King, A. M., Hsu, L. M., McIntyre, J., & Rogers, T. (2016). Creating birds of similar feathers: Leveraging similarity to improve teacher–student relationships and academic achievement. *Journal of Educational Psychology, 108*(3), 342–350.

- Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2001). Early teacher–child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade. *Child development*, 72(2), 625–638.
- Haridus- ja teadusministeerium. *Eesti elukestva õppe strateegia 2020*. Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>
- Hea teadustava (2017). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Kitsing, M., Täht, K., & Kukemelk, H. (2015). Kooli mikrokliima: õpetajate toetav käitumine ja õpilaste tulemuslikkus. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 3(1), 127–147.
- Laherand, M. L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Longobardi, C., Prino, L. E., Marengo, D., & Settanni, M. (2016). Student-teacher relationships as a protective factor for school adjustment during the transition from middle to high school. *Frontiers in psychology*, 7, 2–7.
- Loogma, K., Ruus, V. R., Talts, L., & Poom-Valickis, K. (2009). Õpetaja professionaalsus ning tõhusama õpetamis-ja õppimiskeskonna loomine. *Õpetaja professionaalsus ning tõhusama õpetamis-ja õppimiskeskonna loomine. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS tulemused*.
- Löfström, E. (2011). *Tegevusuuringu käsiraamat*. Archimedes.
- Mikami, A. Y., Gregory, A., Allen, J. P., Pianta, R. C., & Lun, J. (2011). Effects of a teacher professional development intervention on peer relationships in secondary classrooms. *School Psychology Review*, 40(3), 2–14.
- Roorda, D. L., Koomen, H. M., Spilt, J. L., & Oort, F. J. (2011). The influence of affective teacher–student relationships on students' school engagement and achievement: A meta-analytic approach. *Review of educational research*, 81(4), 493–529.
- Schmitt, M. B., Pentimonti, J. M., & Justice, L. M. (2012). Teacher–child relationships, behavior regulation, and language gain among at-risk preschoolers. *Journal of School Psychology*, 50(5), 681–699.
- Taimalu, M., Uibu, K., Luik, P., Leijen, Ä., Pedaste, M. (2020). *Õpetajad ja koolijuhid väärtustatud professionaalidena. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused. 2.osa*. Külastatud aadressil https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2020/04/TALIS2_kujundatud.pdf

- Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S., & Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. *Review of educational research*, 83(3), 357–385.
- Tsigilis, N., Gregoriadis, A., & Grammatikopoulos, V. (2018). Evaluating the Student–Teacher Relationship Scale in the Greek educational setting: an item parcelling perspective. *Research Papers in Education*, 33(4), 414–426.
- Veldman, I., van Tartwijk, J., Brekelmans, M., & Wubbels, T. (2013). Job satisfaction and teacher–student relationships across the teaching career: Four case studies. *Teaching and Teacher Education*, 32, 55–65.
- Wubbels, T., & Brekelmans, M. (2005). Two decades of research on teacher–student relationships in class. *International Journal of Educational Research*, 43(1-2), 6–24.
- Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisa 1. Intervjuu kava

Uurimuse eesmärk: selgitada välja õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase vahelise suhte olulisusest ning kirjeldused tegevustest suhte loomisel ja hoidmisel.

Uurimisküsimus	Intervjuu põhiküsimus	Lisaküsimused/kommentaariid
1. Millised on õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase suhte olulisusest?	Missugused on teie suhted oma õpilastega?	Palun kirjeldage.
	Missugused võiksid/peaksid olema suhted õpetaja-õpilase vahel?	Miks te nii arvate?
	Mille jaoks selliseid suhted vajalikud on?	Põhjendage palun.
	Kuidas õpetaja-õpilase vahelised suhted mõjutavad õppeprotsessi?	
	Kuidas õpetaja-õpilase vahelised suhted mõjutavad klassis toimuvat?	
	Miks on õpetaja-õpilase vahelised suhted õpilasele olulised?	Miks te nii arvate?
	Miks on õpetaja-õpilase vahelised suhted olulised õpetajale?	Miks te nii arvate?
	Kuidas Teie hinnangul mõjutab õpetajaid positiivne suhe oma õpilastega?	
	Kuidas Teie hinnangul mõjutab õpetajaid negatiivne suhe oma õpilastega?	
	Mil määral on õpetaja-õpilase suhe erinev aineõpetajana/klassijuhatajana?	
	Millised eelised on õpetajal, kellel on oma õpilastega positiivsed suhted?	
	Kuidas õpetaja-õpilase vahelised negatiivsed suhted mõjutavad õppeprotsessi?	
	Kuidas õpetaja-õpilase vahelised negatiivsed suhted mõjutavad klassis toimuvat?	
	Missuguste õpilastega on lihtsam häid suhteid luua?	
Missugusena kirjeldate positiivseid suhteid õpetaja-õpilase vahel?	Tooge palun näiteid.	

	Missugusena kirjeldate negatiivseid suhteid õpetaja-õpilase vahel?	Tooge palun näiteid.
2. Milliseid tegevusi teevad õpetajad endi sõnul õpetaja-õpilase vahelise suhte loomisel?	Mis võib olla hea õpetaja-õpilase suhte loomise eeldus(t)eks?	
	Missuguseid tegevusi olete õpilastega teinud, et omavahelisi suhteid luua?	Miks just nii?
	Missuguseid tegevusi olete õpilastega teinud, et omavahelisi suhteid hoida?	Miks just nii?
	Kuidas olete leidnud enda õpilastega ühise keele?	Mis Teid selle juures on aidanud?
	Mida nõuab õpetaja-õpilase vaheline suhe õpetajalt?	
	Mida nõuab õpetaja-õpilase vaheline suhe õpilaselt?	
	Kuidas olete negatiivsemaid õpetaja-õpilase vahelisi suhteid püüdnud parandada?	Mis on Teid selle juures aidanud?
	Missugused teadmised/oskused/hoiakud peaksid õpetajal olema, et luua õppimist toetav õpilase-õpetaja suhe?	Miks just need?
	Kas on midagi, mida soovite selle teema kohta veel öelda, mida mina ei küsinud?	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jaana Teder,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Õpetajate arusaamad õpetaja-õpilase vahelise suhte olulisusest ja kirjeldused tegevustest suhte loomisel ning hoidmisel“, mille juhendaja on lektor Liina Lepp, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Jaana Teder
19.05.2020